

III

(Parengiamieji aktai)

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETAS

442-OJI PLENARINĖ SESIJA 2008 M. VASARIO 13–14 D.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Grupinių ieškinių vaidmens ir teikimo tvarkos apibrėžties Bendrijos vartotojų apsaugos teisės srityje

(2008/C 162/01)

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis savo Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2007 m. vasario 16 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

Grupinių ieškinių vaidmens ir teikimo tvarkos apibrėžties Bendrijos vartotojų apsaugos teisės srityje

Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2008 m. sausio 31 d. priėmė savo nuomonę. Pranešėjas Jorge Pegado Liz.

442-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2008 m. vasario 13–14 d. (vasario 14 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 134 nariams balsavus už, 94 – prieš ir 6 susilaukčius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 EESRK nusprendė atnaujinti diskusijas dėl poreikio ir galimybės išsamiai apsvarstyti tam tikros formos Bendrijos lygmeniu suderintų ieškinių vaidmenį ir teisinę tvarką, visų pirma vartotojų apsaugos teisės ir konkurencijos srityse, bent jau pradinio laikotarpiu.

1.2 EESRK visuomet buvo už tai, kad Bendrijos lygmeniu būtų apibrėžta grupinio ieškinio, kurio tikslas – kolektyvinių ar atskirų teisių pažeidimo atveju užtikrinti nuostolių atlyginimą, sąvoka. Toks ieškinys naudingai papildytų tiek teisinėmis, tiek alternatyviomis priemonėmis jau teikiamą apsaugą, o ieškinys dėl uždraudimo, kaip numatyta 1998 m. gegužės 19 d. Direktyvoje 98/27/EB, būtų viena jų.

1.3 EESRK iš tiesų jau keletą kartų kalbėjo apie būtinybę Bendrijos lygmeniu reguliuoti šią sritį, kadangi tai:

- gali iš esmės padėti panaikinti bendrosios rinkos veikimo kliūtis, susidarancias dėl nacionalinių teisės sistemų skirtumų, ir taip iš naujo vartotojams suteikti pasitikėjimo bendrosios rinkos nauda bei įmonėse užtikrinti tikros ir sąžiningos konkurencijos sąlygas (Sutarties 3-1 c ir g straipsniai);
- padėtų sustiprinti vartotojų apsaugą, jiems sudarant galimybes lengviau ir veiksmingiau naudotis savo teisėmis imtis teisminių procedūrų ir užtikrinant veiksmingesnę Bendrijos teisės aktų taikymą (Sutarties 3-1 t straipsnis);
- atitiktų pagrindinį teisės į veiksmingą teisinę apsaugą ir teisingą bylos nagrinėjimą principą, o šią teisę užtikrina Europos Pagrindinių teisių chartija (47 straipsnis).

1.4 Tai, kad daugelis valstybių narių pastaraisiais metais įvedė iš esmės skirtingas vartotojų kolektyvinių interesų atstovavimo teismų sistemas, o kitos dar apskritai jų neturi, sudaro nelygias galimybes kreiptis į teismus ir trukdo kurti vidaus rinką. EESRK apgailestauja dėl šios kliūties, juo labiau kad piliečių pasitenkinimas ir pasitikėjimas yra vienas iš viešai skelbiamų XXI amžiaus vidaus rinkos kūrimo tikslų. EESRK atidžiai stebi visų su Europos įmonių konkurencingumu susijusių priemonių poveikį ir pasekmes, kurias dėl neproporcingų išlaidų neišvengiamai patirtų darbuotojai ir vartotojai.

1.5 Todėl EESRK nori prisidėti prie šio svarstymo konkrečiais pasiūlymais dėl tokių grupinių ieškinių teisinės tvarkos, atsižvelgdamas į Europos šalių nacionalines sistemas ir tokius veiksmus vykdžiusių kitų šalių patirtį. Komitetas ypač atsižvelgia į 2007 m. liepos 12 d. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) ministrų tarybos rekomendacijoje C(2007) 74 dėl vartotojų ginčų sprendimo ir žalos atlyginimo nustatytus principus.

1.6 Apibrėždamas Bendrijos lygmeniu siūlomos teisėkūros iniciatyvos gaires, EESRK atsižvelgė į bendrą Europos teismo institucijų teisės tradiciją ir bendrus valstybių narių civilinio proceso pagrindus, todėl atmetė su šiomis tradicijomis ir principais nesuderinamus amerikiečių „*class action*“ aspektus. EESRK mano, kad ypač kenksminga plėtoti praktiką, kai, remiantis JAV grupinių ieškinių (angl. *class actions*) patirtimi, didelę dalį sumos, kuri vartotojų teises ginančiose procedūrose skiriama žalai ar baudiniams nuostoliams atlyginti, atiduoti trečiosioms šalims ar advokatams.

1.7 Atsižvelgdamas į tokios priemonės siekius ir tikslus, EESRK išanalizavo pagrindines pasirinkimo galimybes, susijusias su teisine tvarka (dalyvavimo („*opt-in*“), atsisakymo („*opt-out*“) arba mišrios sistemos pranašumus ir trūkumus), teisėjo vaidmenį, nuostolių atlyginimą, skundų teikimą ir finansavimą.

1.8 Tokios iniciatyvos teisinis pagrindas ir naudotina teisinė priemonė – svarbūs klausimai, kurie irgi buvo išanalizuoti ir dėl kurių pateikta pasiūlymų.

1.9 Be to, EESRK primena, kad svarstymas dėl galimybių įvesti grupinio ieškinio teikimo mechanizmą ne tik neprieštarauja, bet atvirkščiai, padeda veikti alternatyviems ginčų sprendimo būdams ir juos plėtoti. EESRK vienas pirmųjų prabilo apie būtinybę kurti veiksmingas priemones, galinčias padėti vartotojams naudotis individualiomis ar kolektyvinėmis savo teisėmis apsieinant be teismų. Todėl EESRK skatina labiau sureguliuoti Ombudsmeno sistemą ir su ja susijusias sistemas įvairiuose vartojimo visuomenės sektoriuose, visų pirma sektoriuose, kuriuose labiausiai išvystyta (arba turi tam palankias sąlygas) tarpvalstybinė prekyba.

1.10 Nukentėję vartotojai turi galimybę pasirinkti vieną iš daugelio kolektyvinių priemonių pradedant individualiais, savanoriškais ir sutarimu pagrįstais ieškinyiais, baigiant grupinėmis ir teisinėmis priemonėmis. Kiekvienas iš šių ginčo sprendimo būdų turi veikti optimaliai siekiant sudaryti kuo palankesnes sąlygas patirtai žalai atlyginti tokia lygmenyje, kuris lengviausiai pasiekiamas nukentėjusiems.

1.11 EESRK palankiai vertina Komisijos išreikštą ketinimą tęsti tyrimus šia tema. Vis dėlto jis pabrėžia būtinybę lygiagrečiai turėti pakankamai politinės valios imtis adekvačių teisėkūros iniciatyvų.

1.12 Aiškindamas organizuotos pilietinės visuomenės atstovų valią, EESRK kreipiasi į Europos Parlamentą, Tarybą ir valstybes nares, prašydamas, kad šie svarstymai vyktų atsižvelgiant į įvairių subjektų interesus ir laikantis proporcingumo bei subsidiarumo principų, kad po šių svarstymų būtų priimti politiniai sprendimai, reikalingi kuo skubiau imtis rekomenduojamos iniciatyvos šia kryptimi.

2. Įvadas

2.1 Šia nuomone savo iniciatyva siekiama paskatinti išsamesnius svarstymus apie tam tikros formos Bendrijos lygmeniu suderintų kolektyvinių veiksmų vaidmenį ir teisinę tvarką⁽¹⁾, visų pirma vartotojų apsaugos teisės ir konkurencijos srityse, bent jau pradinio laikotarpiu⁽²⁾. Pagrindinis nuomonės tikslas – paraginti pilietinę visuomenę ir kompetingas Europos Sąjungos institucijas ištirti tokios iniciatyvos poreikį ir poveikį, apsvarstyti jos teisinio pobūdžio apibrėžtį ir įgyvendinimo terminus bei sąlygas Europos teisingumo erdvėje.

2.2 Šiuo tikslu naudojama metodologija pagrįsta išankstine bendrosios rinkos poreikių ir iniciatyvos atitikties Bendrijos teisei analize. Po to analizuojamas jos gebėjimas veiksmingai ir greitai spręsti tarpvalstybinius konfliktus, visų pirma susijusius su vartotojų ekonomiais interesais.

3. Bendroji rinka ir vartotojų kolektyviniai interesai

3.1 Kadangi nuo praeito amžiaus antrosios pusės vystantis serijinei gamybai komerciniai sandoriai įgijo masinį pobūdį, labai pasikeitė pardavimo ir paslaugų teikimo sutarčių sudarymo ir susitarimų pasiekimo būdas.

Susiformavusi informacinė visuomenė ir atsiradusios nuotolinės bei elektroninės prekybos galimybės vartotojams suteikia naujų privalumų, tačiau vartotojai gali susidurti su naujomis spaudimo formomis, o sudarant sutartis – patirti naujų pavojų.

3.2 Kai daugėja viešųjų siūlymų, standartinių sutarčių, agresyvios reklamos ir rinkodaros formų, prastai iš anksto informuojama apie sutartis, nusistovi nesąžiningos prekybos atvejų ir antikonkurencinės praktikos, tai gali pakenkti didelėms vartotojų grupėms, kurios dažniausiai nenustatomos arba kurias gali būti sunku nustatyti.

3.3 Teisines sistemose, pagrįstose tradicine iš romėnų teisės kilusia procedūrine teise, nėra adekvačių lengvų, greitų, nebrangių ir veiksmingų teisminių veiksmų formų, kurios atitiktų vienaarūšius individualius, kolektyvinius grupių ar atskirų visų gyventojų interesus⁽³⁾.

3.4 Beveik visur pasaulyje, o ypač ES valstybėse narėse galiojančiose teisės sistemose siūlomos kolektyvinių arba atskirų interesų teisinės apsaugos formos.

3.4.1 Tačiau šios sistemos gana skiriasi, ryškūs jų skirtumai minėtų interesų apsaugos srityje. Dėl tokių skirtumų iškreipiamas vidaus rinkos veikimas.

(1) Vadovaujantis civiliniu procesu ir siekiant apginti kolektyvinius arba atskirus interesus prevencijos (teismo draudimas) arba nuostolių atlyginimo (prašymas atlyginti nuostolius) tikslais. Kitą pasakymo „kolektyvinis veiksmas“ prasmę galima rasti anglosaksų teisinėje literatūroje sociologinėms asociacijos šaknims apibrėžti (žr. leidinį „Collective action in the European union; interests and the new politics of associability“ („Kolektyvinis veiksmas Europos Sąjungoje: interesai ir nauja asociacijos politika“), Justin Greenwood ir Mark Aspinwall, Routledge, London, 1998). Joje ypač daug dėmesio skirta sociologinei kilmei ir socialiniams poreikiams, pateisinantiems kolektyvinius veiksmus griežtai procedūrine prasme.

(2) Negalima atmesti jau daugelyje nacionalinių teisės sistemų numatytos galimybės išplėsti kolektyvinių veiksmų taikymą visiems kolektyviniams arba atskiriems interesams aplinkosaugos, kultūros paveldo, teritorijų planavimo srityse, nesvarbu, ar tie veiksmai nukreipti prieš privačius ar viešus asmenis (valstybes, viešojo administravimo įstaigas ar valdios institucijas).

(3) Teisinėje literatūroje retai aptiksime tokią glaustą formuluotę kaip ši, kurią pateikė vienas žymus teisininkas ir Portugalijos parlamento narys per debatus parlamente dėl grupinių ieškinių įvedimo Portugalijoje.

Kalbėdamas apie naują 2-osios ir 3-osios kartos teisę (darbo, vartotojų apsaugos, aplinkosaugos, teritorijų planavimo, kultūros paveldo apsaugos), „universalias teises, kurias turi kiekvienas, jeigu ne visi“, parlamento narys Almeda Santos klausė:

„Kadangi šios teisės priklauso visiems ar bent jau daugeliui, argi galima pateisinti lėtai judančius jų apsaugos reikalus: besiskundžiantieji laukia eilėje, kol bus sprendžiama jų byla, galbūt identiška kolegos ar kaimyno bylai, ir dažnai ją laimi tada, kai rezultatas nebeturi jokios prasmės – kompensacija jau būna „praryta“ infliacijos, o moraliniai nuostoliai atlyginami per vėlavimą, kad būtų galima užkirsti kelią skyryboms ar susigrąžinti pasitikėjimą, arba galų gale ilgo procedūrinio kryžiaus kelio finišas tampa gyvu neveiksmingumo ir beprasmybės paveikslu? Ar turėtume palaikyti kafišką teisinės skastyklos viziją? Staiga suvokiame, kad išimtinai individualios teisinės apsaugos nepakanka, kad pusiaukelėje tarp individualių teisių ir kolektyvinių interesų esama „metaindividualių“ teisių ir interesų, kad tiesiogiai ar netiesiogiai nukentėjusių asmenų teisės teikti ieškinius nepakanka, kad artėja teisės bei teisingumo individualistinės koncepcijos galas ir brėžta naujojo pluralizmo bei naujosios teisės aušra“ (D.A.R., I serija, Nr. 46, 1990 02 21, psl. 1617).

3.5 Iš tiesų, nesant suderinimo Bendrijos lygmeniu, netolimoje praeityje nacionalinės teismų sistemos vystėsi labai skirtingomis kryptimis. Šie skirtumai paaiškinami ne tiek skirtingais pamatiniais principais, kiek skirtingomis procesinės teisės tradicijomis. Pridedamose lentelėse atsispindi didžiausi nacionalinio lygmens skirtumai ⁽⁴⁾.

3.6 Šios padėties trūkumus, susijusius su nevienodomis ES piliečių galimybėmis siekti teisingumo ir kreiptis į teismus, labai senai konstatavo vartotojų interesams atstovaujanti organizacijos ir daugelis Bendrijos teisės specialistų bei profesorių ⁽⁵⁾.

3.7 Bendrijos institucijos tik 1985 m., po 1982 m. Gento mieste Komisijos surengto seminaro, paskelbė memorandumą dėl „Vartotojų galimybės kreiptis į teismus“ ⁽⁶⁾, kuriame Komisija be kita ko pirmą kartą nagrinėjo ir kolektyvinių interesų teisminės gynybos sistemas.

3.8 Tačiau teko palaukti 1987 m. gegužės 7 d. papildomo komunikato, kol Komisija, po to, kai Europos Parlamentas 1987 m. kovo 13 d. paskelbė rezoliuciją ⁽⁷⁾, iš tiesų pareiškė ketinanti išnagrinėti galimybę parengti pagrindų direktyvą, įvedančią apibendrintą asociacijų teisę į kolektyvinių interesų teisminę gynybą, ir paragino Tarybą pripažinti iškilų vartotojų organizacijų kaip tarpininkų ir tiesioginių veikėjų vaidmenį vartotojų kreipimosi į teismą srityje.

3.9 1987 m. birželio 25 d. rezoliucijoje, skirtoje išimtinai vartotojų teisei kreiptis į teismą, Taryba irgi pabrėžė „svarbų vaidmenį, kurį turi atlikti vartotojų organizacijos“, ir paragino Komisiją „išsiaiškinti, ar šioje srityje galima iniciatyva Bendrijos lygmeniu“ ⁽⁸⁾.

3.10 Galiausiai 1989 m. rengdama „Ateities prioritetus siekiant vartotojų apsaugos politikos atgaivinimo“ savo trimetėje programoje (1990–1992 m.) ⁽⁹⁾ Komisija teigė, kad galimybės kreiptis į teismą ir gauti kompensaciją už patirtus nuostolius daugelyje valstybių narių yra gana menkos dėl sąnaudų, sudėtingumo ir reikalingo laiko, ir kad yra problemų, susijusių su tarpvalstybiniais sandoriais. Ji pareiškė analizuojanti priemones, kurių būtina imtis, kadangi grupinių ieškinių dėl vartotojams padarytų nuostolių atlyginimo galimybei skiriamas ypač didelis dėmesys ⁽¹⁰⁾.

3.11 Tik 1993 m. Komisija vėl pradėjo viešas diskusijas šiuo klausimu, paskelbdama svarbią „Žaliąją knygą dėl teismų prieinamumo vartotojams ir vartotojų ginčų sprendimo bendrojoje rinkoje“ ⁽¹¹⁾.

⁽⁴⁾ Komisijos (Sveikatos ir vartotojų apsaugos generalinio direktorato) užsakymu Leuven katalikiško universiteto vartotojų apsaugos teisės centro parengta studija irgi yra puikus rinkinys, atskleidžiantis skirtingų šalių požiūrius sprendžiant tarpvalstybinius ginčus ir jų pasekmes, ypač tais atvejais, kai kelių valstybių narių vartotojai nukentčia nuo tokios pat nesąžiningos tarpvalstybinės prekybos praktikos, dėl tų pačių produktų ydų ar defektų arba dėl nuotoliniu būdu aptariamų sutarčių, į kurias įtraukiamos tokios pat nesąžiningos bendrosios sąlygos.

⁽⁵⁾ Doktrinoje negalima pamiršti pranašiško Jacques van Compernelle veikalą „Le Droit d'action en justice des groupements“ („Grupių teisė teikti ieškinius“), LARCIER, Briuselis, 1972 m., ir T. Bourgoignie, Guy Delvax, Françoise Domont-Naert ir C. Panier kolektyvinio veikalą „L'aide juridique au consommateur“ („Teisinė pagalba vartotojui“), CDC/Bruylant, Briuselis, 1981 m.

⁽⁶⁾ Tarybai perduotas 1985 m. sausio 4 d., o 1987 m. gegužės 7 d. papildytas „Papildomu komunikatu dėl vartotojų teisės kreiptis į teismą“. Be to, 1985 m. birželio 4 d. Komisijos komunikate „Naujas impulsas vartotojų apsaugos politikai“ (COM (85) 314 galutinis), kurio gaires Taryba patvirtino 1986 m. birželio 23 d. (OL C 167, 1986 5 6), jau buvo pabrėžiama, kad klasikinės teisinės procedūros yra lėtos ir dažnai brangios palyginti su sumomis, dėl kurių bylinėjamosi vartojimo sferoje, ir kad siekiant deramai apsaugoti vartotojų teises, būtina turėti tinkamų patariamųjų ir nuostolių atlyginimo priemonių.

⁽⁷⁾ Pranešėja buvo Nyderlandų atstovė Elise C. A. M. Boot. Vienas iš elementų, kuriuos derėtų pabrėžti, po pakeitimų, kuriuos pateikė Parlamento nariai V. Squarcialupi ir J. Pegado Liz – tai raginimas, kad Komisija pasiūlytų direktyvą, kuri suderintų valstybių narių įstatymus, kad būtų užtikrinta vartotojų kolektyvinių interesų apsauga, suteikiant vartotojų asociacijoms galimybę kreiptis į teismą ginant jų atstovaujamos kategorijos ir individualių vartotojų interesus (Dok. A2-152/86, 1986 m. lapkričio 21 d. (PE 104.304)).

⁽⁸⁾ Rezoliucija 87/C, OL C 176, 1987 7 4.

⁽⁹⁾ Tarybos patvirtinta 1989 m. kovo 9 d. (OL C 99, 1989 4 13).

⁽¹⁰⁾ COM(90)98 galutinis, 1990 m. gegužės 3 d. Oficialiame Komisijos dokumente pirmą kartą užsiminta apie „grupinius“ ieškinius.

⁽¹¹⁾ COM(93)576 galutinis, 1993 m. lapkričio 16 d. Kad suprastume šį dokumentą, svarbu priminti, kad 1991–1992 m. iš visų pusių kilo įvairių iniciatyvų dėl diskusijų teisės ir teismų prieinamumo klausimais, iš kurių reikia paminėti Konferenciją dėl žalos atlyginimo vartotojams mechanizmų, kurią 1991 m. sausio mėn. Londone surengė *Office of Fair Trading*, III konferenciją dėl teismų prieinamumo vartotojams, 1992 m. gegužės 21–23 d. surengtą Lisabonoje, renginį globojant Komisijai ir *Instituto do Consumidor*, bei seminarą „Tarpvalstybinio vartotojo apsauga“, kurį 1993 m. spalio mėn. Komisijai padedant Liuksemburge surengė Ekonomikos ministerija ir Šeimos ir solidarumo ministerija. Po jos buvo parengtos iki šiol labai svarbios ataskaitos. Tuo pačiu metu šiuo klausimu rašė daugelis garbių universitetų mokslininkų ir pripažintų juriskonsultų (žr. konkrečiai „Group actions and Consumer Protection“ („Grupiniai ieškiniai ir vartotojų apsauga“), leid. Thierry Bourgoignie, kolekcija Teisė ir vartojimas, tomas XXVIII, 1992 m.; „Group Actions and the Defence of the Consumer Interest in the European Community“ („Grupiniai ieškiniai ir vartotojų interesų apsauga Europos bendrijoje“), Anne Morin, INC, Prancūzija, 1990 m.).

Iš tiesų kaip tik ta proga pirmą kartą iš Bendrijos perspektyvos išsamiai išanalizuotas vieningos ieškinių dėl uždraudimo tvarkos įgyvendinimo klausimas Daugelis manė, kad jis taps tikrų kolektyvinių vartotojų interesų gynimo veikslių pagrindu ⁽¹²⁾.

3.12 Europos Parlamentas savo ruožtu 1994 m. balandžio 22 d. rezoliucijoje ⁽¹³⁾ padarė išvadą, kad būtų naudinga šiek tiek suderinti valstybių narių procesines taisykles, numatant galimybę byloms, kurių ieškiniai neviršija tam tikrų sumų, taikyti tokią Bendrijos procedūrą, kuri padėtų greitai spręsti tarpvalstybinius ginčus, nurodant, kad taip pat derėtų tam tikru mastu suderinti sąlygas, taikytinas teikiant ieškinius dėl neteisėtos komercinės praktikos uždraudimo.

3.13 Panašiai EESRK nuomonėje, kuri buvo vieningai priimta 1994 m. liepos 1 d. plenarinėje sesijoje ⁽¹⁴⁾ be kita ko nurodomas „vartotojų asociacijų, atstovaujančių kolektyviniams ir atskiriems interesams, bendrojo statuso pripažinimo teikiant ieškinius bet kokiais teismo ar ne teismo instancijai bet kokioje valstybėje narėje, neatsižvelgiant į suinteresuotų asmenų pilietybę, pačių asociacijų arba konflikto vietos šalį“ principas ir Komisija primygtinai raginama sukurti vienodą procedūrą, taikytiną kolektyviniams veiksliams ir bendram atstovavimui, kuri apimtų ne tik neteisėtos praktikos uždraudimus, bet ir ieškinius dėl nuostolių atlyginimo ⁽¹⁵⁾.

⁽¹²⁾ Vis dėlto reikia pabrėžti, kad ši Žalioji knyga pagrįsta įvairiais ankstesniais sprendimais ir darbo dokumentais, kuriais joje vadovaujama ir kurie sudaro knygos priėmimui būtiną politinį pagrindą. Iš tiesų 1992 m. kovo mėn. Komisija pavedė nepriklausomų asmenų grupei, kuriai vadovavo Peter Sutherland, parengti pranešimą dėl vidaus rinkos veikimo, kuriame būtų apibendrinta tai, ko pasiekti padėjo Baltosios knygos dėl vidaus rinkos įgyvendinimas. Pranešimas buvo paskelbtas 1992 m. spalio 26 d., kuriame, daug dėmesio skiriant teismų prieinamumui, nurodoma, kad neaišku, kiek vartotojų teisių apsauga yra veiksminga, pritariama susirūpinimui, kilusiam po 1968 m. Briuselio konvencijos dėl teismų sprendimų abipusio pripažinimo neveiksmingumo ir su juo susijusių sunkumų norint pasiekti, kad vienoje valstybėje narėje būtų vykdomi kitos valstybės narės teismo priimti vykdytini sprendimai, ir todėl rekomenduojama Bendrijai skubiai atlikti šios srities tyrimą (rekomendacija Nr. 22). Ši rekomendacija buvo sukonkretinta 1992 m. gruodžio 2 d. Komisijos komunikate Tarybai ir Europos Parlamentui Vidaus rinkos veikimas po 1992 m. (SEC(92) 2277 galutinis). Darbo dokumente „Vidaus rinkos strateginė programa“, kurį Komisija pristatė 1993 m. birželio mėn., pripažinta būtinybė sukurti darnią veikslių sistemą teismų prieinamumo srityje, kuri apimtų visas priemones, kuriomis siekiama Bendrijos teisės skleidimo, skaidrumo ir taikymo (COM(93) 256 galutinis). Be to, 1993 m. gruodžio 22 d. Komisijos komunikatu Tarybai buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad suformavus vidaus rinką gali padaugėti bylų, kuriose tam tikros valstybės narės gyventojai reikalautų gerbti jų teises kitoje valstybėje narėje (COM(93) 632 galutinis).

Kadangi Komisijos požiūriu siekti suderinimo, dėl kurio būtų panaikintos specifinės įvairių nacionalinių teisės sistemų ypatybės, būtų ne Bendrijos užduotis, vis dėlto Komisija teigė norinti dėti pastangas siekiant informuoti apie Bendrijos teisę ir mokyti Bendrijos teisės, skaidrumo, veiksmingumo ir griežto šios teisės taikymo, valstybių narių ir Komisijos veikslių koordinavimo ir bendradarbiavimo teisės srityje, kuris tapo lengvesnis įsigaliojus Maastrichto sutarčiai, visų pirma jos „trečiajam ramsčiui“. Šios pastangos reiškė, jo netrukus bus paskelbta Žalioji knyga ir prasidės platus konsultavimasis dėl jos. 1993 m. rugsėjo 27 d. posėdyje (vidaus rinkai skirtoje 686 sesijoje) Taryba jau buvo padariusi išvadą, kad visų pirma reikia išsamesnių svarstymų, susijusių su teismų prieinamumu, visų pirma remiantis Komisijos žaliaja knyga, numatyta paskelbti metų pabaigoje, kurioje turėjo būti svarstomos procedūrinės priemonės, o prireikus – ir didesnio sankcijų skaidrumo klausimas. Pagaliau kaip tik šiuo laikotarpiu buvo pristatytas didelis Komisijos užsakytas tyrimas, kurį atliko Eric Balate, Cl. Nerry, J. Bigot, R. Techel M. A. Munge, L. Dorr ir P. Pawlaso, padedant A. M. Pettovich, „A right to group actions for consumer associations throughout the Community“ („Bendrijos vartotojų asociacijų teisė į grupinius veiksmus“) (Sutartis B5-1000/91/012369), kuris yra nepaprastai svarbus ir šiandien šioje srityje.

⁽¹³⁾ EP 207.674, kovo 9 d.; pranešėjas Medina Ortega.

⁽¹⁴⁾ CES 742/94, pranešėjas Ataíde Ferreira (OL C 295, 1994 10 22). Beje, Komiteto susidomėjimas šia tema nebuvo naujas dalykas. Kituose dokumentuose, konkrečiai – dviejuose nuomonėse savo iniciatyva dėl vidaus rinkos užbaigimo ir vartotojų apsaugos, kurias parengė Ataíde Ferreira ir kurios buvo priimtos atitinkamai 1992 m. rugsėjo 26 d. (CES 1115/91, OL C 339, 1991 12 31) ir 1992 m. lapkričio 24 d. (CES 878/92, OL C 19, 1993 1 25), jau atkreipiamas Komisijos dėmesys į būtinybę nustatyti ieškinių galimybes tarpvalstybinių ginčų reglamentavimo srityje ir pripažinti vartotojų organizacijų atstovaujamasias galias sprendžiant tiek nacionalinio lygmens, tiek tarpvalstybinius ginčus (dok. CES 1115/91 5.42 dalis; CESE 1115/91 4.12 dalis, dok. CES 878/92 ir prie jo pridėamos įdomios studijos, kurią parengė Eric Balate, Pierre Dejemeppe ir Monique Goyens, o paskelbė EESRK, 4 skirsnis (CES-93-003, 103 ir paskesni punktai).

⁽¹⁵⁾ Beje, vėliau EESRK grįžo prie šios temos daugelyje savo nuomonių, iš kurių svarbiausios būtų nuomonė savo iniciatyva „Bendroji rinka ir vartotojų apsauga: galimybės ir kliūtys“ (pranešėjas F. Ceballo Herrero), priimta 1995 m. lapkričio 22 d. sesijoje. Joje konstatuojama, kad tuo metu EESRK patarimai ir pasiūlymai, išreikšti ankstesnėje nuomonėje dėl Žaliosios knygos (CES 1309/95), nebuvo sulaukę jokio atgarsio. Nuomonėje dėl „Komisijos pranešimo Europos Parlamentui ir Tarybai – bendroji rinka 1994 m.“ (COM(95) 238 galutinis), pranešėjas Bruno Vever, priekaištaujama dėl vėlavimų realiai įgyvendinti vidaus rinką, ypač turint omenyje vartojimo srityje taikomus įstatymus, visų pirma tarpvalstybiniuose santykiuose (CES 1310/95, OL C 39, 1996 2 12). Nuomonėje dėl Vartotojų politikos prioritetų (1996–1998 m.) „(pranešėjas G.-J. Koopman) Komitetas, nors ir džiaugėsi pasiūlymu priimti direktyvą dėl ieškinių dėl uždraudimo ir Komisijos pristatytų veikslių planu dėl vartotojų teisės kreiptis į teismą, pareiškė susidomėjęs laukiausių pokyčių šioje srityje ir konstatavo, kad šiuo klausimu bendroji rinka toli gražu nebaigta ir kad“ vartotojų teisių išsamninimas yra pagrindinė sąlyga siekiant jų patikėjimo (CES 889/96, OL C 295, 1996 10 7). Toks pat susirūpinimas reiškiamas ir EESRK nuomonėje dėl „Komisijos komunikato Europos Parlamentui ir Tarybai: Bendrosios rinkos poveikis ir veiksmingumas“ (COM(96) 520 galutinis, 1997 m. balandžio 23 d.), pranešėjas M. Pasolli; CES 467/97, OL C 206, 1997 7 7.

3.14 Europos Komisijos narė Emma Bonino, dėstydamą prioritetus, savo ruožtu pabrėžė, kad reikėtų procedūros Bendrijos lygiu, kuri padėtų greitai spręsti tarpvalstybinius ginčus, suderinti sąlygas, taikytinas keliant ieškinius dėl neteisėtos komercinės praktikos uždraudimo, ir abipusiai pripažinti vartotojų asociacijų teisę kreiptis į teismą ⁽¹⁶⁾.

3.15 Po to 1996 m. sausio 25 d. buvo paskelbtas pasiūlymas priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl draudimų ginant vartotojų interesus ⁽¹⁷⁾.

Šia direktyva Komisija atsižvelgė į Sutherland pranešime pateiktą rekomendaciją ir taip atsakė į Žaliojoje knygoje pateiktą pasiūlymą, sulaukusį plataus pritarimo ⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾.

3.16 Negalima nuginčyti fakto, kad minėta direktyva tapo revoliucija Bendrijos teisėje, kadangi Bendrija apskritai pirmą kartą priėmė teisės aktą su civilinio proceso teise susijusioje srityje ⁽²⁰⁾.

Vis dėlto pasiūlymas taikymo sritį išplėsti įtraukiant nuostolių atlyginimą nebuvo priimtas.

3.17 Lygiagrečiai Komisija parengė 1996 m. vasario 14 d. pristatytą „Veiksmų planą, skirtą padėti vartotojams kreiptis į teismą ir spręsti vartotojų ginčus vidaus rinkoje“, kuriame, apibrėžusi ir apibūdinusi vartotojų ginčų problemą bei išnagrinėjusi įvairius valstybių narių nacionalinio lygmens sprendimus, ji išdėstė keletą iniciatyvų, kurias ketino paskelbti. Iš jų galime išskirti įsipareigojimą apsvarstyti visų nuo to paties veiklos vykdytojo nukentėjusių vartotojų galimybę įgalioti vartotojų organizacijas „*ex ante*“ sugrupuoti skundus, kad būtų galima apibendrinti vienerūšius individualius atvejus siekiant juos kartu pristatyti tai pačiai teismo institucijai ⁽²¹⁾.

3.18 Europos Parlamentas 1996 m. lapkričio 14 d. rezoliucijoje, manydamas, kad „teisė kreiptis į teismą yra ir viena iš pagrindinių žmogaus teisių ir būtina sąlyga užtikrinant tiek nacionalinės, tiek Bendrijos teisės patikimumą“, pripažino vartotojų ginčų sprendimo neteisminių procedūrų svarbą, tačiau atkreipė dėmesį į

⁽¹⁶⁾ Nuo pat pirmosios viešos kalbos, pasakytos 1995 m. sausio 10 d. Europos Parlamente vykusiame klausyme, naujoji Komisijos narė, atsakinga už vartotojų apsaugą, pripažino, kad vartotojų politika yra labai svarbi kuriant piliečių Europą, ir prisiėmė įsipareigojimą konkrečiai prižiūrėti jau vykstančias konsultacijas dėl Žaliosios knygos dėl teismų prieinamumo.

Konkrečiai paklausta apie padėtį teismų prieinamumo srityje, Komisijos narė pripažino, kad teismų prieinamumas vartotojams toli gražu nepatenkinamas ir kad teismo procesų trukmė kai kuriose valstybėse narėse gerokai mažina vartotojų teisės veiksmingumą.

⁽¹⁷⁾ COM(95) 712 galutinis.

⁽¹⁸⁾ Teisiniu pagrindu laikydama Europos Sąjungos sutarties 100-A straipsnį ir atsižvelgdama į subsidiarumo bei proporcingumo principus, Komisija buvo numachiusi suderinti skirtingų valstybių narių procedūrinės taisyklės, susijusias su tam tikromis teisėmis kreiptis į teismą, kurių tikslai buvo tokie:

— nutraukti arba uždrausti visus veiksmus, kuriais pažeidžiami vartotojų interesai, ginami įvairių priede nurodytų direktyvų;

— imtis priemonių šių pažeidimų padariniams ištaisyti, įskaitant sprendimo paskelbimą, ir,

— jeigu per nustatytą laikotarpį nebus įvykdytas priimtas sprendimas, nubausti kaltąją šalį pinigine bauda.

Tame pačiame pasiūlyme buvo numatyta, kad bet koks subjektas, tam tikroje valstybėje narėje atstovaujantis vartotojų daugumą pasiūlymų ir kritinių pastabų, paskelbta 1998 m. birželio 11 d.

⁽¹⁹⁾ Galutinis šios direktyvos tekstas priimtas 1998 m. balandžio 23 d. Liuksemburge vykusiame vartotojų apsaugos ministrų tarybos susitikime kvalifikuota balsų dauguma, prieš balsavus tiksliai Vokietijai, o galutinė versija, kurioje atsispindi dauguma pasiūlymų ir kritinių pastabų, paskelbta 1998 m. birželio 11 d.

⁽²⁰⁾ 1998 m. gegužės 19 d. Direktyva 98/27/EB, OL L 166, 1998 6 11. Derėtų priminti, kad Europos Parlamentas labai kritiškai žvelgė į pasiūlymo taikymo sritį ir apribojimus ir kad buvo atlikta įvairių pradinio teksto pakeitimų, būtent:

— direktyvos taikymo sritis išplėsta įtraukiant visas būsimas direktyvas, susijusias su vartotojų interesų apsauga;

— vartotojams arba įmonėms atstovaujančios organizacijos ir federacijos, veikiančios Europos, o ne vien nacionaliniu lygmeniu, įtrauktos į subjektų, kurių teisėtumas turi būti pripažintas, sąrašą.

M. Ramaekers parengtoje nuomonėje EESRK pasisakė prieš pasiūlymo teisinį pagrindą, teigdamas, kad juo turėjo būti Sutarties 129-A, o ne 100-A straipsnis, kad taikymo sritis yra pernelyg ribota, ir nepritarė prievolei iš anksto kreiptis į šalies, kurioje turi būti imamasi veiksmų, subjektą, kadangi šis reikalavimas gali be priežasties gerokai užvilkti veiksmus (CES 1095/96 – OL C 30, 1997 1 30).

⁽²¹⁾ COM(96) 13 galutinis.

būtinybę „užtikrinti vartotojui galimybę, išsėmus visas neteisminių sutaikymo procedūrų galimybes, vadovaujantis teisės veiksmingumo ir saugumo principu, pasinaudoti įprastu teismo keliu“. Dėl to jis paragino Komisiją „parengti kitų pasiūlymų, kuriais siekiama pagerinti ES šalyse negyvenančių Europos piliečių galimybę pasinaudoti nacionalinėmis teismo procedūromis“ ir paskatino valstybes nares „sukurti palankias sąlygas vartotojų asociacijoms [...] kaip asmenų, turinčių teisę teikti pretenzijas, įgaliotinėms“ ir „įteisinti šių asociacijų galimybę aktyviai imtis kolektyvinės svarbos veiksmų prieš tam tikrą neteisėtą komercinę elgseną“⁽²²⁾.

3.19 Nuo to laikotarpio Europos Komisijoje šis klausimas nebuvo sprendžiamas⁽²³⁾.

EESRK daug kartų tai minėjo norėdamas įrodyti Bendrijos lygmens civilinio proceso priemonės būtinybę, kadangi tokia priemonė padėtų teisme apginti atskirus, kolektyvinius ar vienarūšius individualius interesus⁽²⁴⁾.

3.20 Komisija tik visai neseniai vėl pradėjo nagrinėti šį klausimą Žaliojoje knygoje „Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles“⁽²⁵⁾, vartodama terminus, kuriuos verta pabrėžti:

„Dėl praktinių priežasčių nepanašu, o gal ir neįmanoma, kad nedidelių pretenzijų turintys vartotojai ir pirkėjai pateiks ieškinį dėl žalos, patirtos pažeidus antimonopolinius įstatymus. Todėl reikėtų atsižvelgti į tokius būdus, kuriais galima geriau apsaugoti šiuos interesus, pateikiant kolektyvinius ieškinius. Be specialios vartotojų interesų apsaugos kolektyviniais ieškiniiais galima apjungti daug mažų ieškinų į vieną, taip sutaupant laiko ir pinigų.“

3.21 2006 m. spalio 26 d. nuomonėje EESRK pabrėžė palaikąs šią Komisijos iniciatyvą ir patvirtino kolektyvinių ieškinų būtinybę siekiant gauti nuostolių atlyginimą, jeigu jie: „yra puikus kai kurių pagrindinių tikslų įgyvendinimo pavyzdys: 1) veiksmingas žalos atlyginimas, palengvinantis organizacijoms žalos atlyginimo ieškinių pateikimą nukentėjusių vartotojų vardu ir taip padedantis užtikrinti realią galimybę siekti teisingumo; 2) prevencija ir sulaukymas nuo antikoncepcinės veiklos, kadangi šio pobūdžio ieškinių socialinis poveikis yra stipresnis“⁽²⁶⁾.

3.22 Tuo tarpu Komisija pavedė Leuven katalikiško universiteto vartotojų apsaugos teisės centrui parengti neseniai paskelbtą svarbią studiją dėl alternatyvių konfliktų sprendimo priemonių. Nemaža šios studijos dalis (400 puslapių) skiriama 28 nacionalinių kolektyvinių vartotojų apsaugos teisminių priemonių sistemų – 25 ES valstybių narių ir JAV, Kanados bei Australijos⁽²⁷⁾ – aprašymui.

⁽²²⁾ A-0355/96 (PE 253.833).

⁽²³⁾ Vis dėlto tai nereiškia, kad kai kuriose Bendrijos teisyno direktyvose epizodiškai nepateikiama nuorodų į kolektyvinius ieškinius kaip adekvačią ir veiksmingą priemonę užtikrinti, kad jų nuostatų bus laikomasi. Jų yra, pvz., 1997 m. gegužės 20 d. Direktyvos 97/7/EB (dėl nuotolinės prekybos) 11 str. arba 2002 m. rugsėjo 23 d. Direktyvos 2002/65/EB (dėl nuotolinės prekybos finansinėmis paslaugomis) 13 str.

⁽²⁴⁾ Šiuo atžvilgiu priminsime:

— EESRK nuomonę savo iniciatyva dėl vartotojų politikos po ES plėtros CESE 141/2005 (11.6 punktas), OL C 221, 2005 9 8;

— EESRK nuomonę dėl Bendrijos veiksmų programos sveikatos ir vartotojų apsaugos srityje 2007–2013 m., CESE 230/2006 (3.2.2.2.1 punktas), OL C 88, 2006 4 11;

— EESRK nuomonę dėl vartotojų politikos teisinio pagrindo CESE 594/2006, OL C 185, 2006 8 8.

⁽²⁵⁾ COM(2005)672 galutinis, 2005 12 19.

⁽²⁶⁾ Nuomonė CESE 1349/2006, OL C 324, 2006 12 30, pranešėja C. Sánchez Miguel. Beje, ši tema nagrinėta Komiteto nuomonėje savo iniciatyva dėl Konkurencijos ir vartotojų apsaugos reglamentavimo (CESE 949/2006, OL C 309, 2006 12 16).

⁽²⁷⁾ 4 išnašoje minėta studija. Nors ši lyginamoji studija labai išsami, joje neaprašoma padėtis Bulgarijoje ir Rumunijoje, neatsižvelgiama į pastarojo meto įvykių raidą Suomijoje, į labai pažangias Brazilijos, Izraelio ir Naujosios Zelandijos sistemas ir į Prancūzijoje bei Italijoje svarstytus pasiūlymus. Apie Australijos sistemą žr. J. Goldring, L. W. Maher, Jill McKeough ir G. Pearson kolektyvinį darbą „Consumer Protection Law“ („Vartotojų apsaugos teisė“), leid. The Federation of Press, Sydney, 1998 m.; apie Naujosios Zelandijos sistemą – Kate Tokeley veikalą „Consumer Law in New Zealand“ („Vartotojų apsaugos teisė Naujojoje Zelandijoje“), Butterworth, Wellington, 2000 m.; apie pažangą Azijoje, ypač Indijoje, Filipinuose, Honkonge, Bangladeše, Tailandė ir Indonezijoje žr. leidinį „Developing Consumer Law in Asia“ („Vartotojų apsaugos teisės vystymasis Azijoje“), IACL/IOCU seminaro dokumentai, Kvala Lumpur, Malajos universiteto Teisės fakultetas, 1994 m.

Tuo tarpu Komisija neseniai parengė kitą studiją „Kolektyvinių ieškinių mechanizmų veiksmingumo ir produktyvumo Europos Sąjungoje vertinimas“ (Skelbimas apie pirkimą 2007/S 55-067230, 2007 3 20).

3.23 Naujoji už vartotojų apsaugą atsakinga Komisijos narė Meglena Kuneva daugelyje pareiškimų skelbė, kad ši tema yra vienas jos kadencijos prioritetų. Beje, ji jau minima naujame komunikate „2007–2013 m. ES vartotojų politikos strategija“⁽²⁸⁾. Būtinybę spręsti šį klausimą kartu su Komisijos nare Meglena Kuneva išreiškė ir Komisijos narė Neelie Kroes, Tarybai pirmininkavusios Portugalijos iniciatyva Lisabonoje surengtos konferencijos metu⁽²⁹⁾.

3.24 Neseniai OECD ministrų taryba taip pat priėmė rekomendaciją dėl vartotojų ginčų sprendimo ir žalos atlyginimo [C(2007) 74, 2007 m. liepos 12 d.]. Ši taryba pripažįsta, kad didžioji dalis valstybėse narėse sukurtų sistemų ginčams spręsti ir žalai atlyginti buvo nustatytos spręsti bylas nacionaliniu lygiu ir vis dar nėra pritaikytos tiems atvejams, kai žala turi būti atlyginta kitų valstybių narių vartotojams.

4. Kodėl reikalingas Bendrijos lygmens grupinis ieškinys

4.1 Vartotojų interesų valstybėse narėse ir Europos Sąjungos lygmeniu teisiniu požiūriu paisoma pripažįstant ne tik turtines teises, bet ir adekvačias naudojimosi šiomis teisėmis procedūras.

Taip pat reikia konstatuoti, kad plėtojantis tarpvalstybinei prekybai daugėjo ir Europos lygmens vartotojų ginčų.

Daugeliu atvejų paaiškėjo, kad individualaus ginčų sprendimo nepakanka. Dėl jo sąnaudų ir lėtumo sumažėja vartotojų teisių veiksmingumas, ypač kai kalbama apie daugybę (kelis tūkstančius ar milijonus) vartotojų, kurie patyrė žalos dėl tos pačios praktikos ir kai suma už individualią žalą santykinai yra nedidelė. Progresyvus „Europos visuomenės“ vystymasis taip pat kelia problemų nustatant, kokią teisę taikyti, tad būtų gerai, jeigu Europos piliečiai galėtų vienodai naudotis savo teisėmis. Šiuo metu dėl piktnaudžiavimo atvejų, pasitaikančių vienodomis aplinkybėmis ir sudarančių vienodų nuostolių daugelyje valstybių narių, žalą atlyginti galima tik tose valstybėse narėse, kuriose yra grupinių ieškinių sistema.

4.2 Be to, visų valstybių narių Konstitucijose ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje pabrėžiama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Ši teisė apima būtent teisę naudingai ir veiksmingai kreiptis į teismą.

4.3 Šiuo metu teismų sistemos lemia, kad piliečiai negali konkrečiai ir veiksmingai užginčyti tam tikros jiems žalingos praktikos ir kreiptis į teismą.

Daugelis valstybių narių jau kelis dešimtmečius šią problemą sprendžia dviem būdais.

Iš pradžių jos pripažino vartotojų kolektyvinę teisę gintis teikiant ieškinius administracijos įstaigoms arba teismams. Kitas adekvatus atsakymas buvo rastas pripažįstant individualių ieškinių grupavimo procedūrą. Šie ieškiniai dažniausiai būna pagrįsti proceso taupumu, nes yra apibendrinami ir įtraukiami į vieną bylą.

⁽²⁸⁾ COM(2007) 99 galutinis, 5.3 punktas, 2007 3 13, dokumentas, dėl kurio šiuo metu EESRK neseniai pateikė nuomonę. Pranešėja A. M. Darmanin.

⁽²⁹⁾ Konferencija apie kolektyvinį žalos atlyginimą „Europos kolektyvinio žalos atlyginimo vartotojams link?“ (2007 m. lapkričio 9-10 d.), kurios metu Komisijos narė N. Kroes pasakė: „Vartotojai turi ne tik teises, jie privalo turėti ir galimybes prireikus jas veiksmingai taikyti kreipiantis į teismus. Be to, jeigu kiekvienas vartotojas į teismą gali kreiptis tik individualiai, jokia byla nepatektų į teismus: todėl būtina turėti kolektyvinio žalos atlyginimo mechanizmus! Tik tada vartotojai galės visiškai išnaudoti bendrosios rinkos teikiamas galimybes.“ Komisijos narė M. Kuneva savo ruožtu pabrėžė: „Vartotojai negalės visiškai išnaudoti bendrosios rinkos teikiamų galimybių, jeigu nebus įvesta veiksmingų sistemų jų prašymams nagrinėti ir alai tinkamai atlyginti. Kolektyvinis žalos atlyginimas galėtų būti veiksminga priemonė stiprinti prieigą prie teisingumo, kurią jau įvedėme vartotojams skatindami pakaitinius ginčų sprendimo mechanizmus ir nustatyti procedūrą nedidelės žalos tarpvalstybiniam ginčams spręsti.“

4.4 Europos grupinio ieškinio įsteigimas padarytų teismus prieinamus visiems vartotojams, kad ir kokia būtų jų pilietybė, finansinė padėtis ir patirta individuali žala. Tai būtų naudinga ir srities specialistams, kadangi leistų sutrumpinti procedūrą. Tokio proceso sąnaudos būtų mažesnės už tas, kurių pareikalautų keletas individualių ieškinių. Be to, tai būtų naudinga teisinio saugumo aspektu, kadangi viename sprendime būtų kalbama apie daugybę panašaus pobūdžio skundų ⁽³⁰⁾. Galiausiai jis padėtų išvengti teisės mokslo prieštaravimų panašius ginčus sprendžiančiuose Europos valstybių teismuose.

Taigi, ši visoms Europos šalims bendra sistema padėtų geriau apsaugoti vartotojus ir sustiprintų specialistų pasitikėjimą, taigi ir mainus bei prekybą Europos Sąjungoje.

4.5 Taip apibrėžtas kolektyvinis ieškinys turėtų teigiamą poveikį tarptautinei privatinei teisei, kadangi kyla sunkumų ją interpretuojant ir taikant sutartinių ir nesutartinių konfliktų sprendimo standartus (Roma I ir Roma II). Jis taip pat padėtų tiksliai apibrėžti teisinės kompetencijos ir teisinių sprendimų pripažinimo bei vykdymo taisykles civilinėse ir komercinėse bylose (Reglamentas 44/2001) ⁽³¹⁾.

4.6 Taip būtų sustiprinta vartotojų apsaugos teisė, kadangi padaugėtų bylų, padedančių teisingai kompensuoti vartotojų patiriamą žalą, ir iš tiesų būtų apsaugota „silpnoji pusė“, o tai yra pagrindinis Bendrijos teisės principas. Tokį pat poveikį turėtų ir neseniai priimta direktyva dėl nesąžiningos komercinės veiklos. Nesąžininga komercinė veikla dažnai vykdoma vienu metu kelete valstybių narių pakenkiant daugeliui vartotojų, kurie negali pateikti grupinių ieškinių žalai atlyginti. Grupiniai ieškiniai – dar viena procedūra, būtina siekiant veiksmingai įgyvendinti minėtą direktyvą.

Visos iki šiol priimtose vartotojų apsaugos srities direktyvos, kurias valstybės narės perkėlė į savo teisę, taptų veiksmingesnės, jeigu jų taikymo srityse būtų pripažinti grupiniai ieškiniai.

Būtų pageidautina šias nuostatas taikyti ir mažoms bei vidutinėms įmonėms, esančioms panašioje padėtyje.

4.7 Suprantama, Bendrijos lygmeniu teikiant kolektyvinius ieškinius, kaip galutinę priemonę bandyti išspręsti ginčus, visiškai nekenkiama vartotojų ginčų sprendimo ne teismo tvarka sistemai. Pastariesiems EESRK pritarė be jokių išlygų. Jų galimybes dar reikėtų panagrinėti išsamiau ir išplėtoti.

5. Terminologija

5.1 Norint gerai apibrėžti teisės akto pasiūlymo objektą, reikia susitarti dėl svarstomo teismo veiksmo tipo.

Valstybėse narėse priimtų sistemų apibendrinimas parodė, kad įvairių tipų ieškinių paskirtis ir turinys labai skiriasi. Todėl reikia išskirti atstovaujamuosius ieškinius, kolektyvinius ieškinius ir grupinius ieškinius.

⁽³⁰⁾ Kaip tai teisingai priminė Patrick von Braunmühl per „*Leuven Brainstorming Event on Collective Redress*“, kurį Komisija surengė 2007 m. birželio 29 d., kolektyviniai ieškiniai galėtų sumažinti individualių bylų dėl konkretaus incidento skaičių. Ir ypač „opt out“ sistemoje, kai įmonė gali išspręsti daugelį vartotojų klausimų vienos procedūros metu. Įmonė gali derėtis su nedidele visų susijusių vartotojų atstovų grupe ir priemonės skirti vienai bylai, o ne išsklaidyti jas po keletą bylų. Net jeigu sąmoningai nepavyksta išspręsti klausimo ir sprendimą turi priimti teismas, teisinis saugumas yra labiau užtikrinamas, kai sprendimas apima visas bylas, susijusias su tuo pačiu incidentu arba tuo pačiu pažeidimu.

⁽³¹⁾ Šis punktas buvo išsamiai išaiškintas per seminarą „Roma I ir Roma II“, kurį 2007 m. lapkričio 12-13 d. Lisabonoje surengė ES pirmininkavusi Portugalija drauge su pirmininkavusia Vokietija ir pirmininkaujančia Slovėnija bei Europos teisės akademija (Europäische Rechtsakademie – ERA).

5.2 Atstovaujamuosius ieškinius gali teikti tik vartotojų asociacijos arba administraciniai subjektai (pvz., ombudsmenas), siekdami sustabdyti veiksmus, kenkiančius vartotojų teisėms, arba kai kuriose šalyse net panaikinti nesąžiningas arba neteisėtas vartotojų sutarčių sąlygas.

5.3 Kolektyviniai ieškiniai vartotojų asociacijoms sudaro galimybę teikti ar ne ieškinį teismui, kai bendrieji ar kolektyviniai vartotojų interesai nukenčia dėl konkrečios materialiosios teisės nuostatos arba dėl bendrosios elgsenos normos pažeidimo. Kolektyviniai interesai nėra individualių vartotojų interesų suma. Jie artimi bendrajam interesui.

5.4 Grupinis ieškinys – tai ieškinys, padedantis dideliame asmenų skaičiu pasiekti, kad būtų pripažintos jų teisės ir gauti kompensaciją. Techniniu požiūriu tai yra kolektyvinė individualių teisių įgyvendinimo procedūra.

5.5 Grupiniai ieškiniai galimi ne tik vartotojų apsaugos ir konkurencijos srityse.

Tačiau šioje nuomonėje apsiribojama Bendrijos teisėje pripažįstama materialinės teisės sritimi.

5.6 Todėl čia vartotinas terminas „grupinis ieškinys“⁽³²⁾.

6. Teisinis pagrindas

6.1 Vartotojų apsaugos politikos teisinis pagrindas suformuluotas Sutarties XIV antraštinėje dalyje „Vartotojų apsauga“.

Akivaizdu, kad svarbus svarstymų elementas yra 153 straipsnis.

6.2 Todėl, nors vartotojų teisė iš esmės išsivystė Sutarties 95 straipsnio pagrindu, akivaizdu, kad čia aptariama vartotojo apsaugos politika yra vartotojų ekonominių interesų gynimo priemonė.

6.3 Neginčytina, kad grupiniai ieškiniai padės užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį ir padės jų asociacijoms burtis siekiant apsaugoti vartotojų interesus, t. y. užtikrinti teisingą kompensavimą tuo atveju, jeigu bus pažeistos jų teisės, pripažįstamos pagal visas Bendrijos teisės normas, įskaitant konkurencijos teisę.

6.4 Grupinis ieškinys Bendrijos lygmeniu taip pat padės pagerinti bendrosios rinkos veikimą vartotojų labui, kaip to siekiama „vidaus rinkos peržiūroje“. Vartotojai labiau pasitikės ir bus galima vystyti tarpvalstybinę prekybą⁽³³⁾.

⁽³²⁾ Louis Degos ir Geoffrey V. Morson straipsnyje „Class System“ (Los Angeles Lawyer Magazine, 2006 m. lapkričio mėn., 32 ir kt. psl.) pateikė išsamią skirtingose valstybėse narėse naudojamų įvairios terminologijos ir jos reikšmių kiekviena kalba lyginamąją analizę. Airijoje naudojamas terminas „Multi-party litigation“ (MPL). Anglijoje vartojami „group litigation order“ (GLO) ar paprasčiausiai „group action“ terminai; Vokietijoje kalbama apie „Gruppenklage“, Švedijoje naudojamas terminas „Grupptalan“ arba „Collective lawsuit“, Portugalijoje – „Popular lawsuit“, o Vengrijoje „Combined lawsuit“.

⁽³³⁾ Žr. Komisijos komunikatą „Bendroji rinka XXI a. Europai“ COM(2007) 724 galutinis, 2007 m. lapkričio 20 d.

6.5 Dar galima teigti, kad 65 ir 67 straipsniai galėtų būti laikomi tinkamu teisiniu pagrindu, kadangi yra grynai teisminės priemonės. Iš tiesų, remdamasi šia teisine baze, nuo 1996 m. Komisija pasiūlė, o Taryba ir Europos Parlamentas Bendrijos lygmeniu priėmė keletą teisinių priemonių su civilinio proceso teise susijusioje srityje ⁽³⁴⁾.

Toks sprendimas galėtų būti numatomas tuo atveju, jeigu grupinis ieškinys būtų naudojamas sprendžiant tiek tarpvalstybinius konfliktus, tiek nacionalinius ginčus, bet ne vartotojų apsaugos teisės, o kitose srityse.

6.6 Bet kuriuo atveju, grupinis ieškinys turi būti teikiamas laikantis subsidiarumo ir proporcingumo principų, niekad neperžengiant būtinos ribos, siekiant užtikrinti, kad laikomasi Sutarties tikslų, o šių tikslų negalint iki galo įgyvendinti valstybėse narėse, reikia veikti Bendrijos lygmeniu.

6.7 Teikiant grupinį ieškinį taip pat turėtų būti laikomasi OECD ministrų tarybos rekomendacijoje (Rekomendacija C(2007) 74, 2007 m. liepos 12 d.) nustatytų principų ir mechanizmų, kurie pateikiami kaip taikytini visoms valstybėms narėms nepaisant to, kad skiriasi jų teisės principai.

⁽³⁴⁾ Tarp jų:

- Žalioji knyga dėl teisinės pagalbos vartotojams ir vartotojų ginčų sprendimo bendrojoje rinkoje (COM(93) 576 galutinis);
- 1995 m. gegužės 12 d. Komisijos rekomendacija dėl mokėjimo terminų komerciniuose sandoriuose ir atitinkamas Komisijos komunikatas; OL L 127, 1995 6 10 ir atitinkamai OL C 144 1995 6 10;
- Komisijos komunikatas „Veiksmų planas, skirtas padėti vartotojams kreiptis į teismą ir spręsti vartotojų ginčus vidaus rinkoje“, 1996 m. vasario 14 d. (COM(96) 13 galutinis);
- Komisijos komunikatas „Dėl teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje didesnio veiksmingumo“ (COM(97) 609 galutinis, OL C 33, 1998 1 31);
- 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/27/EB dėl draudimų ginant vartotojų interesus (OL L 166, 1998 06 11);
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, OL L 160, 2000 6 30; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas G. Ravoet (CESE 79/2001, 2000 m. sausio 26 d., OL C 75, 2000 3 15);
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1347/2000 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams, pripažinimo bei vykdymo, žr. ten pat; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas P. Braghin (CES 940/1999, 1999 m. spalio 20, OL C 368, 1999 12 20);
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse: žr. ten pat; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas Hernández Bataller (CES 947/1999, 1999 m. spalio 21, OL C 368, 1999 12 20);
- 2000 m. birželio 29 d. Direktyva 2000/35/EB dėl kovos su pavėluotu mokėjimu komerciniuose sandoriuose, OL L 200, 2000 8 8;
- Abipusio teismo sprendimų pripažinimo civilinėse ir komercinėse bylose principo įgyvendinimo priemonių programa, OL C 12, 2001 5 15;
- 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas, sukuriantis Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (OL L 174, 2001 6 27); EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas D. Retureau (CES 227/2001, 2001 m. vasario 28, OL C 139, 2001 5 11);
- 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose, OL L 174, 2001 6 27; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas Hernández Bataller, CESE 228/2001, 2001 m. vasario 28, OL C 139, 2001 5 11;
- 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Bruselis I), OL L 12, 2001 1 16; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas Henri Malosse (CES 233/2000, 2000 m. kovo 1 d., OL C 117, 2000 4 26);
- Žalioji knyga dėl alternatyvių ginčų sprendimo būdų civilinėje ir komercinėje teisėje (COM(2002) 196 galutinis, 2002 4 19);
- 2004 m. balandžio 21 d. Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 (EB) Nr. 805/2004, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą OL L 143, 2004 4 30; EESRK nuomonės šiuo klausimu pranešėjas G. Ravoet (CESE 1348/2002, 2002 m. gruodžio 11 d., OL C 85, 2003 4 8);
- Pasiūlymas priimti Reglamentą, nustatantį Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą (COM (2005) 87 galutinis, 2005 3 15); EESRK nuomonės dėl reglamento projekto pranešėjas Jorge Pegado Liz (CESE 243/2006, 2006 2 14);
- Žalioji knyga dėl teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungoje veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas, COM(2006) 618 galutinis; EESRK nuomonės dėl reglamento projekto pranešėjas Jorge Pegado Liz (CESE 1237/2007, 2007 9 26);
- 2006 m. gruodžio 12 d. Reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą (COM (2004) 173 galutinis, 2004 3 19); EESRK nuomonės dėl reglamento projekto pranešėjas Jorge Pegado Liz (CESE 133/2005, 2005 2 22);

7. Bendrijos lygmens grupinio ieškinio parametrai

7.1 Koks neturėtų būti grupinis ieškinys

7.1.1 Grupinis ieškinys neturėtų būti atstovaujamas ieškinys:

7.1.1.1 Teikti atstovaujamuosius ieškinius gali tikrai specialius įgaliojimus turintys subjektai (vartotojų asociacijos, ombudsmenas). Paprastai vartotojai negali gauti individualių nuostolių atlyginimo.

7.1.1.2 Pagrindinis šių procesų tikslas – nutraukti veiklą, prieštaraujančią vartotojų teisėms ar net kai kuriose šalyse panaikinti nesąžiningas arba neteisėtas vartojimo sutarčių sąlygas, pagal kurias teisėjas negali numatyti kokių nors kompensacijų.

7.1.1.3 Kai kurios šalys įsivedė vartotojų nuostolių atlyginimo mechanizmus. Tačiau toks atlyginimas ne išmokamas individualiems vartotojams, o saugomas atstovaujančiųjų subjektų arba perduodamas valstybei socialinėms reikmėms.

7.1.1.4 Taigi, praktiškai toks mechanizmas nėra tikro grupinio ieškinio, kurį pateikus visiems vartotojams žala atlyginama vykstant tam pačiam teismo procesui, atitikmuo.

7.1.2 Grupinis ieškinys neturi tapti amerikiečių „class action“:

7.1.2.1 Grupinių ieškinių įvedimas neturi tapti JAV „class action“ (grupės veiksmo) diegimu Europoje. Amerikos teismų sistema labai skiriasi nuo valstybių narių teismų sistemų. „Class action“ trūkumai, laikomi pagrindu nukrypimams, būdingi JAV teismų sistemai ir negalėtų atsirasti Europoje.

7.1.2.2 Jungtinėse Amerikos Valstijose teismo sprendimus priima prisiekusiųjų teismas ir renkami teisėjai. Ši ypatinga sudėtis, priešingai nei daugumos ES valstybių narių teismų sudėtis (profesionalių teisėjų), labai dažnai priverčia kai kurias JAV institucijas duoti leidimą nerimtiesiems veiksams ir priimti per daug palankius ieškovams sprendimus. Todėl vartotojai savo prašymus teikia tam tikriems konkrečioms teismams, o ne tiems, kurie laikomi mažiau palankiais ieškovams (palankesnės teisinės padėties ieškojimas – „forum shopping“).

7.1.2.3 Grupinis ieškinys Europoje, priešingai, būtų tvirtovė, sauganti nuo „forum shopping“, kadangi kiekvienoje valstybėje narėje būtų sukurta ir įvesta vienintelio tipo procedūra, pagal kurią, nepaisant ieškovų pasirinktos jurisdikcijos ar valstybės, ieškinio vyksmas ir teisėjo nustatytos priemonės būtų to paties pobūdžio.

7.1.2.4 Kompensacinį nuostolių atlyginimą gali lydėti baudinių nuostolių atlyginimas. Tokio prisiekusiųjų teismų ir renkamų teisėjų nustatyto nuostolių atlyginimo sumos dažnai būna astronominės. Daugumoje ES valstybių narių baudinių nuostolių atlyginimas neegzistuoja.

7.1.2.5 Advokatų paslaugos apmokamos pagal bendrą „contingency fees“ sistemą. Tai tam tikra „quota litis“ sistema, kai advokatai, galintys patys būti ieškovais, yra suinteresuoti ieškinio rezultatais. Daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių tokią sistemą draudžia įstatymai arba Advokatų profesinės etikos kodeksai.

7.2 Pagrindinis pasirinkimas: dalyvauti („opted-in“) ar atsisakyti („opted-out“)

Buvo atliktas valstybėse narėse vykusių grupinių ieškinių procedūrų tyrimas. Jo rezultatai leidžia suklasifikuoti procedūras atsižvelgiant į pagrindinį ieškinio pateikimo ir vartotojo dalyvavimo procedūroje mechanizmą. Kuomet vartotojas turi savanoriškai imtis veiksmų ir dalyvauti procedūroje, sistema vadinama „opted-in“; kai pateikus ieškinį vartotojas automatiškai dalyvauja procedūroje ir jam nereikia pareikšti noro dalyvauti, sistema vadinama „opted-out“. Pastaruoju atveju vartotojas visada turi galimybę atsisakyti dalyvauti procedūroje. Taigi, rengiant grupinį ieškinį Europos lygiu būtina pasirinkti pagrindinį mechanizmą.

7.2.1 „Opted-in“ ir precedentų procedūra

7.2.1.1 Taip vadinama dalyvavimo („*opted-in*“) sistema numato galimybę asmeniui išreikšti norą dalyvauti procese. Todėl suinteresuoti asmenys turi pasireikšti ir sąmoningai prisidėti prie ieškinio, kol nepaskelbtas sprendimas.

Šalia dalyvavimo mechanizmo išsivystė ir vadinamieji precedentų mechanizmai. Šios procedūros artimos grupiniams ieškiniams, pagrįstiems dalyvavimu, kadangi ir šiuo atveju suinteresuoti asmenys turi išreikšti norą dalyvauti procese ir pateikti individualius prašymus. Tačiau šio mechanizmo ypatumas tas, kad teisėjas atrenka vieną iš šių individualių prašymų ir sprendimą priima tik tai jo atžvilgiu. Precedentų proceso metu priimtas sprendimas galioja visiems kitiems teisme įregistruotiems individualiems prašymams.

7.2.1.2 Šių mechanizmų pranašumai

7.2.1.2.1 Kiekvienas grupės narys turi pareikšti norą dalyvauti procese, paprastai užsiregistruodamas tam tikrame sąraše. Tokia aiški valios išraiška dera su laisvės teikti ieškinį principu. Ieškovas veikia tik tai asmenų, jam davusių oficialų sutikimą, vardu.

7.2.1.2.2 *Opted-in* metodas suteikia galimybę iš anksto nustatyti padarytos žalos atlyginimo dydį. Tai labai svarbu tiek su ieškiniu dėl žalos atlyginimo tiesiogiai susijusiems atsakovams apskritai, tiek dėl jiems suteiktos galimybės sudaryti draudimo sutartis dėl dalies galimų nuostolių padengimo. Taigi, bus skiriama pakankamai lėšų patenkinti ieškinius dėl teisėto žalos atlyginimo.

7.2.1.2.3 Vykdamas precedentų procedūrą, problemą vertinančiam teisėjui pateikiama tik viena individuali byla. Taip laimima laiko ir pasiekiamas didesnis teisėjo darbo efektyvumas, kadangi nutartį dėl veiklos vykdytojo atsakomybės jis priima remdamasis šiuo vieninteliu atveju.

7.2.1.3 Šių mechanizmų trūkumai

7.2.1.3.1 Šie mechanizmai sunkiai valdomi ir brangūs. Kad galėtų dalyvauti procese ir sudaryti individualių bylų, suinteresuoti asmenys privalo išreikšti savo valią. Jeigu suinteresuotų asmenų daug, individualių bylų valdymas tampa sudėtingas.

7.2.1.3.2 Kadangi teismas turi tvarkyti ir nagrinėti visas šias individualias bylas, procesai užtrunka labai ilgai. Todėl masinių ginčų, dėl kurių pareiškama dauguma grupinių ieškinių, atvejais individuali žala būna palyginti vienanūšė, o individualus tyrimas dažnai nereikalingas.

7.2.1.3.3 Precedentų mechanizmo atveju teisėjas ne visuomet nustato mokėtinos kompensacijos dydį ir kartais nukreipia bylas į individualius procesus. Tai sukelia valdymo problemų ir uždelšia procesą.

7.2.1.3.4 Be to, grupinių ieškinių pagal sutikimo arba precedentų procedūrą, pradėtų šiuos mechanizmus turinčiose šalyje, tyrimo rezultatai parodė, kad daugelis vartotojų nepateikia prašymų teismams, kadangi nėra veiksmingų informavimo apie procesą priemonių. Suinteresuoti asmenys dažniausiai atsisako kreiptis į teismą ir dėl ieškinio sukeltamų materialinių, finansinių bei psichologinių kliūčių (reikia daug laiko ir pinigų, be to, procedūros nepaprastai sudėtingos).

7.2.1.3.5 Taigi, realiai veikiančių asmenų būna gerokai mažiau negu potencialiai suinteresuotų. Tuomet kompensaciją gauna ne visi vartotojai. Veiklos vykdytojo rankose neteisėtai lieka didelis pelnas. Atgrasomasis proceso tikslas nepasiekiamas.

7.2.1.3.6 Šie mechanizmai taip pat kelia sprendimo įsiteisėjimo santykinio poveikio problemą. Sprendimas, pasiektas vykdamas grupinio ieškinio procesą, galioja tik dalyvavusiems asmenims. Dėl to neprisistatę vartotojai turės plačiausias galimybes teikti individualius ieškinius, dėl kurių bus priimti sprendimai, prieštaraujantys po grupinio ieškinio priimtam sprendimui.

7.2.2 Atsisakymas („opted-out“)

7.2.2.1 Tradicinis grupinis ieškinys grindžiamas atsisakymo sistema: į ją savaime įtraukiami visi nukentėję nuo tam tikros elgsenos asmenys, išskyrus tuos, kurie aiškiai išreiškia norą nebūti įtraukti.

Kai kurios ES valstybės šiuo mechanizmu rėmėsi rengdamos grupinio ieškinio procedūrą „*sui generis*“.

7.2.2.2 Šio mechanizmo pranašumai

7.2.2.2.1 Nagrinėjant atsisakymo mechanizmams priklausančias nacionalines sistemas, įrodyta, kad ši procedūra yra paprasčiau valdoma ir veiksmingesnė už kai kurių valstybių narių priimtas priemones.

7.2.2.2.2 Ji užtikrina realią suinteresuotų asmenų teisę kreiptis į teismą ir kartu teisingą bei veiksmingą atlyginimą visiems nuo šios praktikos nukentėjusiems vartotojams.

7.2.2.2.3 Taikant šią sistemą išvengiama ieškovui ir teismui kylančių valdymo sunkumų (iš tiesų grupės nariai prisistato tik procedūrai pasibaigus, o ne prieš jai prasidedant).

7.2.2.2.4 Be to, ji ėmonei daro tikrą atgrasomąjį poveikį, kadangi ši būna priversta atlyginti žalą visiems nukentėjusiems nuo konkrečios praktikos ir galbūt grąžinti visą neteisėtai gautą pelną.

7.2.2.2.5 Dar būtina atsižvelgti į šios procedūros pranašumus veiklos vykdytojui. Grupiniai ieškiniai padeda taupyti žmogiškuosius ir finansinius išteklius bei užtikrinti veiksmingesnę veiklos vykdytojo gynybą. Užtuot tuo pačiu metu valdęs daug panašių ginčų skirtinguose teismuose, jis pasirengia gynybai vienintelėje instancijoje.

7.2.2.3 Šio mechanizmo trūkumai

7.2.2.3.1 Šis mechanizmas galėtų būti laikomas neatitinkančiu tam tikrų šalių konstitucinių principų ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, būtent teisės pareikšti ieškinį principo, kadangi asmenys, neparodę aiškaus pritarimo ieškiniumi, automatiškai priskiriami grupei. Jeigu jos nuo ieškinio neatsiriboja, gali būti susietos teismo sprendimu.

Tačiau visiškai įmanoma išsaugoti tokią individualią laisvę perduodant atitinkamiems asmenims asmeninę informaciją (todėl galima teigti, kad po to neatsiriboję asmenys suteikia numanomą įgaliojimą teikti ieškinį), arba suteikiant grupės nariams teisę bet kuriuo metu atsiriboti nuo proceso net po to, kai priimamas sprendimas, o jeigu sprendimas jiems nepalankus – leisti jiems pareikšti individualius ieškinius.

7.2.2.3.2 Gynybos teisės, kaip antai prieštaravimo principas ir priemonių lygybės principas, irgi būtų pažeistos: veiklos vykdytojas turi turėti galimybę prieš vieną iš nukentėjusiųjų grupės narių pasinaudoti individualiomis gynybos priemonėmis. Šis principas siejamas su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintu teisės į teisingą bylos nagrinėjimą principu. Iš tiesų pagal atsisakymo sistemą visi suinteresuoti asmenys veiklos vykdytojui gali būti neįvardyti ir nežinomi. Todėl pastarajam gali būti neįmanoma pasinaudoti individualiomis gynybos priemonėmis.

Vis dėlto, teikiant grupinius ieškinius, individualios situacijos neišvengiamai būna vienaarūšės, ir tai užtikrina teisėjas. Vartotojų ir konkurentų ginčai dažniausiai kyla sutarčių pagrindu, todėl suinteresuotųjų padėtis būna beveik vienoda. „*Causa petendi*“ būna viena ir ta pati. Tad sunku numanyti, kaip veiklos vykdytojas galėtų imtis ypatingų gynybos priemonių prieš vartotoją.

Viso proceso metu teisėjas gali naudotis galimybe atmesti ieškinį, jeigu jame išdėstytos faktinės ar teisinės padėties būtų labai įvairiarūšės.

Galų gale nuostolių atlyginimo etapu teisėjas turi galimybę sudaryti pogrupius, kad kompensacijų sumos atitiktų individualias situacijas, taigi, ir sušvelninti atsakomybę.

7.2.3 Dalyvavimas arba atsisakymas atsižvelgiant į ginčo tipą

7.2.3.1 Neseniai Danijos ir Norvegijos pasirinkta sistema numato abi – dalyvavimo ir atsisakymo – galimybes. Teisėjas gali nuspręsti pasirinkti atsisakymo sistemą, jeigu žalos atlyginimo suma nedidelė, ieškiniai yra panašūs ir sunku vykdyti procedūrą remiantis dalyvavimo mechanizmu. Vartojimo srityje yra daug ginčų, kurių metu vartotojams nepavyksta veiksmingai veikti individualiai, kadangi su byla susiję daug asmenų, o atlygintinos sumos – nedidelės. Atsisakymo mechanizmu pagrįsta procedūra leidžia atsižvelgti į visus susijusius asmenis ir užtikrina, kad bus skirta galimai neteisėtai gauto pelno dydžio nuobauda. Tais atvejais, kai ginčas kyla dėl didelės individualios žalos, pasirenkama dalyvavimo sistema. Tada visi vartotojai privalo išreikšti savo valią dalyvauti procedūroje.

7.2.3.2 Šio mechanizmo pranašumai

Masinių ginčų valdymo procedūra supaprastinta. Kompensavimo tikslas pasiekiamas, jeigu reklamos priemonė yra veiksminga. Pasiekiamas ir atgrasomasis tikslas.

Galimus konstitucinių principų ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimus nusveria kompensavimo ir atgrasymo veiksmingumas.

7.2.3.3 Šio mechanizmo trūkumai

Pradžioje reikia iškelti ribos tarp dalyvavimo ir atsisakymo mechanizmų nustatymo sudėtingumo klausimą. Abi šalys šiuos mechanizmus patvirtino neseniai ir dar negali nurodyti konkrečių atvejų. Įstatymuose teuzsi-menama tik apie „masinius ginčus dėl nedidelių sumų, dėl kurių negalima tikėtis pradėti individualių procesų“.

Ši neaiškiai apibrėžtos ribos nustatymo problema proceso metu gali sukelti labai ilgus debatus ir paskatinti išstėti procedūrą.

7.3 Teisėjo vaidmuo

7.3.1 Tokio ypatingo tipo procesuose, kai susiduriama su daugeliu ieškovų, teisėjui suteikiamų galių klausimas yra svarbiausias.

7.3.2 Iš tiesų daugumoje atsisakymo mechanizmų pirmuoju proceso etapu teisėjas nagrinėja, ar ieškinys tenkintinas. Precedentų mechanizmo atveju tuo pačiu tikslu nagrinėjama individuali byla.

7.3.2.1 Šis etapas svarbus dėl to, kad proceso pradžioje galima atmesti visus akivaizdžiai nepagrįstus ar nepamatuotus ieškinius, kurie galėtų neteisėtai pakenkti įmonės įvaizdžiui, stengiantis neleisti išplisti neteisėtiems ar netinkamiems procesams.

7.3.2.2 Sėkmingos šio ieškinio priėmimo etapo eigos garantas yra teisėjas. Jam tenka konkreti pareiga tikrinti, ar įvykdytos įstatyme nustatytos sąlygos grupiniam ieškiniumi pareikšti.

7.3.2.3 Konkrečiai turimos omenyje šios sąlygos:

- ginčas turi iš tiesų egzistuoti (ieškovo ginčas neturi būti panaikintas dėl senaties),
- jungtinis procesas arba procesas suteikiant įgaliojimą negalimas dėl grupės sudėties,
- yra grupės nariams bendrų teisinių arba faktinių klausimų (pati „*causa petendi*“),
- veiklos vykdytojui adresuojamas ieškinys atitinka išdėstytus faktus (pagrįstumo kriterijus, „*fumus boni iuris*“),
- ieškovas gali adekvačiai atstovauti grupės narių interesams ir juos apsaugoti.

7.3.3 Paskesniu etapu irgi svarbu, kad teisėjas galėtų patvirtinti galimą pasiūlymą dėl sandorio arba jį atmesti, jeigu, jo nuomone, jis neatitinka grupės narių interesų. Todėl jis turi turėti didesnes galias negu daugumos valstybių narių teismų sistemose numatytas paprastai įstatymo suteikiamas įgaliojimas tvirtinti sandorius.

7.3.4 Šios procedūros ypatingumas verčia nustatyti tinkamas įrodymų pateikimo sąlygas. Teisėjas turi turėti galimybę pasinaudoti įgaliojimais uždrausti tam tikrus veiksmus veiklos vykdytojo arba trečiojo asmens atžvilgiu siekiant užtikrinti, kad būtų pateikti dokumentai, arba nurodyti imtis tyrimo priemonių siekiant pateikti naujų įrodymų. Įstatymuose dėl teikti grupinių ieškinių turi būti aiškiai nurodyta, kad teisėjas negali atsisakyti veikti šia kryptimi, jeigu to prašo ieškovai.

7.3.5 Kad teisėjai kuo geriau vykdytų šiuos įgaliojimus, būtina nustatyti, kad nagrinėti grupinius ieškinius galės tik kai kurie specialiai paskirti teismai. Taigi, reikėtų pritaikyti valstybių narių teismų struktūras ir numatyti specialų šių teismų teisėjų profesinį rengimą.

7.4 *Realus nuostolių atlyginimas*

7.4.1 Grupinis ieškinyje turėtų padėti ieškovui pateikti prašymą dėl materialių (finansinių) nuostolių, fizinės žalos, „*pretium doloris*“ ir kitos moralinės žalos atlyginimo. Kadangi ieškinių tikslas – vartotojų nuostolių kompensavimas ir atgrasymas, turi būti iš anksto nustatyta galimybė kompensuoti visą žalą. Dar turi būti galima teismams pateikti paprastų, nebrangių ir skaidrių vertinimo metodų, laikantis ir kompensavimo principo.

7.4.2 Grupinį ieškinį pateikę ieškovai turi turėti galimybę pasiekti, kad teisėjas nustatytų kelis nuostolių atlyginimo būdus. Šalia smerktinų veiksmų uždraudimo arba vis dar galimo veiksmo panaikinimo turi būti numatytas tiesioginis arba netiesioginis nuostolių atlyginimas. Be to, turi būti galimybė jį papildyti kitomis nuostolių atlyginimo priemonėmis: reklama, viešais skelbimais ir t. t.

7.4.3 Tiesioginis ir individualus nuostolių atlyginimas negali būti vienintelis kompensavimo būdas, nes tam tikromis aplinkybėmis jį pritaikyti sunku ir net neįmanoma, dėl to, kad naudojantis atsisakymo mechanizmu negalima nustatyti grupės narių tapatybės, kadangi jų yra per daug, arba dėl to, kad per maža jų patirtos individualios žalos suma. Svarbiausia, kad asmenims visuomet būtų atlyginama, kad ir netiesiogiai, ir kad būtų pasiektas atgrasomasis poveikis.

7.4.3.1 Adekvačių mechanizmų reikia sugalvoti tiems atvejams, kai teisėjas gali apskaičiuoti individualią kompensaciją kiekvienam grupės nariui, kurio tapatybė nustatyta arba ją galima nustatyti (sutikimo, precedentų ir net atsisakymo atvejais, jeigu veikos vykdytojas pateikė atitinkamų klientų sąrašą) ir tais atvejais, kai toks individualus paskirstymas per brangus turint omenyje nedidelę individualios žalos atlyginimo sumą.

7.4.3.2 Panašiai kai paskirstomos ne visos sumos, pirmenybę reikia teikti netiesioginio atlyginimo priemonei ir skirti jai visą tokiu atveju likusią sumą. Sprendime teisėjas turi išsamiai išdėstyti iš likučio finansuojamą ieškinį ir nustatyti jo atlyginimo kontrolės sąlygas, kadangi kontrolę galima patikėti tretiesiems asmenims.

7.4.3.3 Jeigu net toks netiesioginis kompensavimas yra neįmanomas, visa teisėjo nustatyta likučio suma turi būti pervedama į grupinių ieškinių paramos fondą ir naudojama naujiems procesams finansuoti.

7.4.3.4 Jeigu teisėjas negali apskaičiuoti kiekvienos individualios kompensacijos sumos, tais atvejais, kai negalima nustatyti visų grupės narių tapatybės (naudojamas tik atsisakymo mechanizmas), jis turi turėti galimybę nustatyti įvairių kategorijų žalos vertinimo lentelę. Atleidžiant teismą nuo sudėtingo ir ilgo individualių prašymų analizavimo, pareiga išskirstyti nuostolių atlyginimo sumas gali būti patikėta teismo raštinei, grupės atstovo advokatui, trečiajam asmeniui (draudikui, buhalterui ir t. t.).

7.4.3.5 Tokiu atveju teisėjas turi turėti galimybę numatyti individualias kompensacijas tiems grupės nariams, kurie praneš apie save po sprendimo paskelbimo, o likutis turi būti skiriamas veiksams, kuriais netiesiogiai kompensuojama grupės patirta žala.

7.4.3.6 Jeigu negalimos jokios netiesioginės priemonės, likutis turi būti pervedtas į paramos fondą.

7.5 Teismo sprendimų apskundimas

7.5.1 Ieškinius teikiančios grupės turi pripažinti vienos ir kitos šalies teisę apskusti teismo sprendimą.

7.5.2 Atsižvelgiant į tai, kad svarbu skubiai kompensuoti nukentėjusių patirtus nuostolius ir įsitikinti, kad ir vienos, ir kitos šalies teisės įvertintos teisingai, reikia su šiais reikalavimais suderinti abiejų šalių teisę teikti apeliacinius skundus dėl teismo sprendimo.

7.5.3 Todėl svarbu, kad šios teisės pripažinimas įpareigotų valstybes nares siekiant išvengti laiko gaišimo, sukurti paspartintą apeliavimo procedūrą.

7.5.4 Beje, tikrumas, kad šios iš įmonės priteisiamos kompensacijos deramai apskaitomos jos buhalterijoje apeliacijos teikimo atveju irgi suteikia grupės nariams garantijų.

7.6 Sistemos finansavimas

7.6.1 Ieškinį teikianti grupė turi turėti finansavimą iš savo fondo.

7.6.2 Kadangi nepageidautina, netgi neįmanoma Europoje įvesti Amerikoje naudojamą bendrą „contingency fees“ sistemą, nes ji prieštarauja ES teisės tradicijoms, būtina numatyti finansavimo būdą, kuris leistų pakankamai finansinių priemonių neturintiems ieškovams pradėti grupinio ieškinio procedūrą, gauti avansą teismo išlaidoms (advokato paslaugoms, jeigu teisėjas patvirtina tyrimo priemones – ekspertizės išlaidoms ir pan.) apmokėti.

7.6.3 Viena galimybių finansuoti sistemą – įsteigti kolektyvinių skundų paramos fondą, į kurį „neteisėto pelno“ dydžio sumas pervestų pripažintos kaltomis įmonės; ši pelnas, jeigu taip nuspręstų teisėjas procedūros metu, galėtų būti panaudotas, jeigu jo nepareikalautų tiesiogiai nukentėję nustatyti asmenys ⁽³⁵⁾.

7.6.4 Kita paramos fondo misija gali būti visos informacijos apie nagrinėjamus grupinius ieškinius centralizavimas ir informacijos apie veiksmus, kurių reikia imtis norint pareikšti savo valią, pasitraukti iš grupės ar gauti nuostolių atlyginimą, skleidimas.

7.7 Kitos procesinės taisyklės

Kalbant konkrečiai, yra daugybė procesinių taisyklių, kurių turi būti laikomasi ir kurios nurodomos tik „pro memoria“.

Tai:

- informacijos suinteresuotiems asmenims skelbimo taisyklės,
- teismo išlaidų apmokėjimas ir teisinė pagalba,
- valstybių narių teismų ir administracinių institucijų bendradarbiavimas,
- teismo aktų įgyvendinimo terminai ir senaties terminai,
- naudojimasis internetu (eteisingumas).

8. Teisinė priemonė: reglamentas ar direktyva

8.1 Dėl grupinių ieškinių teikimo Bendrijos lygmeniu galėtų būti priimta arba direktyva, arba reglamentas. Manome, kad paprastos rekomendacijos nepakaktų būtinoms veiksmingoms ir vienodoms sąlygoms sudaryti, kad būtų galima tokią iniciatyvą priimti suderintai visose 27 valstybėse narėse.

⁽³⁵⁾ Geras pavyzdys yra Kvebeke įsteigtas kolektyvinių skundų paramos fondas, laikomas būtinu rengiant kolektyvinius skundus. Lėšos į šį fondą gaunamos iš ieškovams, laimėjusiems teismus dėl grupinių ieškinių, suteikto avanso atlyginimo ir iš grupės narių nepareikalautų kompensacijų likučio. Grupinį ieškinį pradantis ieškovas tik turi turėti galimybę, pateikęs patvirtinamuosius dokumentus, gauti iš teisėjo ieškinio pateikimo išlaidų atlyginimą.

8.2 Vis dėl to, jeigu bus numatyta teisės akto turinį išplėsti ir jį taikyti ne tik vartotojų teisių srityje, o teisiniu pagrindu bus pasirinkti Sutarties 65 ir 67 straipsniai, reikėtų apsvarstyti galimybę priimti reglamentą, panašiai, kaip, pvz., buvo priimti Reglamentai dėl nemokumo bylų, Europos vykdomojo rašto, Europos mokėjimo orderio procedūros, Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros ir banko sąskaitų arešto.

8.3 Jeigu pirmojo etapo metu bus numatyta šios iniciatyvos taikymo sritį apriboti paliekant tik vartotojų teises, tinkamiausias būdas Bendrijos lygmeniu įgyvendinti grupinius ieškinius būtų direktyva, kuri papildytų draudimų direktyvą.

8.4 Iš tiesų valstybių narių procesinės taisyklės dar labai skiriasi, todėl reikia nustatyti grupinių ieškinių bendruosius principus, turint omenyje, kad direktyvą valstybės įgyvendintų laikydamosi savo įprastų procesinių principų.

Iš tiesų neaišku, pvz., ar teisės normų suderinimas būtų galimas, kadangi teismai, kuriems būtų pavesta nagrinėti grupinius ieškinius, būtų saistomi valstybės teismų struktūros taisyklių.

Bylos formavimo būdai turi atitikti valstybių ypatumus. Todėl reglamentas būtų netinkama priemonė.

8.5 Be to, akivaizdu, kad tokiu atveju direktyva turi būti siekiama visiško suderinimo, kad valstybės narės, taikydama griežtesnę sistemą, nepakenktų jos teritorijoje registruotą buveinę turinčioms įmonėms.

2008 vasario 14 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų
komiteto
pirmininkas
Dimitris DIMITRIADIS

PRIEDAS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonės

Svarstymo metu atmesti šie, mažiausiai ketvirtadalį balsų surinkę, pakeitimai:

1. 7.2.2.4 punktas

„Be to, ji įmonei daro tikrą atgrasomąjį poveikį, kadangi ši būna priversta atlyginti žalą visiems nukentėjusiems nuo konkrečios praktikos ir galbūt grąžinti visą neteisėtai gautą pelną.“

Paaiškinimas

Žr. toliau dėl punkto 7.6.3 pateiktą paaiškinimą.

Balsavimo rezultatai:

Už 104, Prieš 114, Susilaikė 13

2. 7.6.1. punktas

Išbraukti:

„Ieškinį teikianti grupė turi turėti finansavimą iš savo fondo.“

Paaiškinimas

Teisė kreiptis į teismą yra valdžios institucijų atsakomybė ir negali priklausyti nuo prieš tai pateiktų ieškinių sėkmės ir sietis su tolesnėmis procedūromis (žr. taip pat 7.6.3 punkto paaiškinimą).

Balsavimo rezultatai:

Už 107, Prieš 116, Susilaikė 10

3. 7.6.3 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

„Viena galimybių finansuoti sistemą — įsteigti kolektyvinių skundų paramos fondą, kuri „neteisėto pelno, dydžio sumas pervestų pripažintos kaltomis įmonės; ši pelnas, jeigu taip nuspręstų teisėjas procedūros metu, galėtų būti panaudotas, jeigu jo nepareikalautų tiesiogiai nukentėję nustatyti asmenys. Valdžios institucijos turi užtikrinti teisę kreiptis į teismą, pavyzdžiui, lėšas, gautas iš baudų už vartotojų teisių pažeidimus, skirti grupiniams ieškiniams finansuoti.“

Paaiškinimas

Ieškiniu siekiama atlyginti vartotojų patirtą žalą atmetant bet kokius „drausminius žalos atlyginimus“. Ši sąvoka perimta iš JAV taikomos praktikos netinkamai supainioja civilinės teisės interesus ir baudžiamąją teisę. Nukentėjusių vartotojų patirtos žalos atlyginimas atsakovui yra didelį atgrasomąjį poveikį turinti priemonė ir leidžia nukentėjusiems atlyginti visą patirtą žalą.

Jei dėl įstatymo pažeidimo arba sukčiavimo buvo pasipelnę, tokiu atveju sankcijas nustato atitinkamos valdžios institucijos. Pastarosios gali iš baudų už tokią veiklą gautas lėšas skirti grupinių ieškinių finansavimui. Valdžios institucijos iš tiesų atsako už teisės kreiptis į teismą užtikrinimą ir jiems taikoma demokratinė kontrolė, o nėra kontroliuojami privatinės teisės sričiai priklausančių asmenų ar organizacijų.

Kadangi kompensacijos bus skiriamos nukentėjusiems vartotojams, nereikėtų dirbtinai sieti nuo ieškinių likusios sumos su tolesniais skundais, ypač tais atvejais, kai tikslas nebėra atlyginti vartotojų patirtą žalą konkrečiai nagrinėjamos bylos atveju.

Balsavimo rezultatai:

Už 104, Prieš 106, Susilaikė 18